

La fona

(ALDC, III, 594. La fona)

Fona és el mot més freqüent per a designar l'instrument format per una tira de cuir o una corda, que s'eixampla a la part central, i que serveix per a tirar pedres'; deriva del llat. FŪNDA, amb evolució -ND- > -n-, pròpia del cat. (com MANDARE > *manar*), i que contrasta amb el cultisme *funda* 'coberta llevadissa', amb conservació del grup -ND- i de la -U-; var. *fonda* 139, d'encuny arag., [χ]ona 162, amb aspiració de la F- en àrea limítrofa amb el cast.; *furona* 86, que sembla un encreuament de *fona* amb l'oc. *fronda* (o el fr. *fronde*); *honda* 79, 137, 150 és un castellanisme; *sonda* 94, 136; el ross. *fronda* prové de l'oc. *fronda* (o del fr. *fronde*). *Mandró*, d'origen fosc, potser relacionat amb l'oc. *mandrou* 'maneta', documentat des del s. XIV, s'estén per la costa oriental des de Sant Boi de Llobregat fins a Salses, amb el septentrional de transició i la major part del rossellonès. Per a *bassetja* i les seves var. (*massetja*, *massetxa* 149, *masseja* 144, 150, *massija* 142; *bassetxa* 65, 121, 132, 138, *basseixa* 126, *balsetxa* 131, *fassetja* 120; *passetja*, *espassetja* 85), el DECat proposava, amb gran enginy etimològic, l'hipotètic *PERSIDIA, que hauria estat un tipus nou de fona fabricat amb materials de Pèrsia

i usat pels foners baleàrics que actuaven d'auxiliars de l'exèrcit romà: tenint en compte que hauria donat *passetja* i que aquesta és forma tardana posterior a *bassetja*, la proposta cau per la seva base; mentre que resulta més creïble la de Balaña-Corriente que parteix de l'àr. andalusí *MASÁJJA 'instrument escalabrador', origen de *massetja*, convertit en *bassetja* per equivalència acústica M = B (semblant a *bandúrria/mandúrria*) i, d'aquí, en *passetja* per homonimització formal, amb el der. *passejol* 146. També es coneix *tira-rocs* 22 i *tirador* 56, 60, 72, 93, 101, 115, 160.

És lògic pensar que *fona* i *mandró* són geosinònims: quan O. Pou fa la parella "*fona* o *mandró*" hem de pensar que, com és habitual en aquest lexicògraf, usa el mot valencià (*fona*) al costat de l'empordanès (*mandró*); tanmateix, en algunes poblacions, *mandró* es refereix també al 'tirador' (1, 2, 3, 25) com passa igualment amb *fronda* 8, *fletxa* 4, 9, *masseja* 150, *forqueta* 152, *tiragomes* 18, 35, 42, *estiragomes* 47, *tiraxines* 94 i en algun cas de *tirador*.

Són mots normatius *fona*, *mandró* i *bassetja*, des del DG₁, 1932.

